

**SANCAKLI YÖRÜKLERİ AĞZINDA BİR AYRINTI:
+CA ve +CIK**

Serpil ERSÖZ*

ÖZET

+CA ve +CIK eklerinin, Türkiye Türkçesi yazı dili ve ağızlarında şimdiye kadar bilinen anlamlarının dışında, eklendiği kişi ismine başka anlamlar da kattığı tespit edilmiştir. Bahsedilen farklılık, eklerin, getirildiği kişi isimlerine hem sevgi ve saygı, hem de sevmeme ve kızma ifadeleri yüklemesindedir. Bu ekler bazı ağızlarımızda her iki özelliği ile birlikte işletilirken bazı ağızlarımızda ise yalnızca sözü edilen olumsuz duyguların (sevmeme ve kızma) ifade edilmesinde kullanılmaktadır. Bu çalışmada tespit edilen diğer bulgu ise, +CA ve +CIK eklerinin yalnızca sevmeme ve kızma anlamları için kullanılmasının İzmir'de yerleşik Sancaklı yörüklerinin belirgin bir ağız özelliği olduğudur.

Anahtar Kelimeler: Sancaklı yörükleri, +CA eki, +CIK eki, İzmir ağızı, yörük ağızı.

**A DETAIL IN DIALECT OF SANCAKLI YURUKS:
+CA and +CIK**

ABSTRACT

It has been determined that the suffixes +CA and +CIK gained also different meanings to the personal name known meanings up to now in written language and dialects of Türkiye Turkish. It is due to the fact that this suffixes gained both the meaning of affection, respect and dislike, anger to personal name. These suffixes are used for only negative emotions (dislike and anger) in some dialects while are used for both features in some dialects

---

* Arş.Gör., Ege Üniversitesi Türk Dünyası Araştırmaları Enstitüsü, serpilersoz@yahoo.com

---

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/3 Spring 2009*

of Türkiye Turkish. Another finding determined in this study is that the using of the +CA and +CIK suffixes for the meaning of dislike and anger is the distinctive special dialect feature of Sancaklı yuruks settled in Izmir.

Key Words: Sancaklı yuruks, the suffix +CA, the suffix +CIK, dialect of Izmir, dialect of yuruk.

0. Giriş

Sancaklı yörükleri, tespit edilebildiği kadarıyla bugün, Manisa ve İzmir'e bağlı yerleşim birimlerinde oturmaktadırlar. Tarihte ise Akşehir, Saruhan, Tarsus, Adana, Sis, İçel ve Karahisar-ı Şarkî Sancakları, Ordu Kazası (Karahisar-ı Şarkî Sancağı)'nda buldukları söylenmektedir (Türkay 1979: 646).¹

Manisa'daki *Gürle* (Uluçay 1940: 125), *Karaoğlanlı* (Deniz 1999: 131), *Çobanisa* (Gökçen 1946: 94), *Sancaklı Çeşmebaşı* (Özer 2006: 87), *Sancaklı Uzunçınar* (Özer 2006: 79), *Sancaklı Bozköy* (Gökçen 1946: 94), *Sancaklı İğdecik* (Gökçen 1946: 94) köyleri; Kemalpaşa'daki (İzmir) *Ansızca* (Sürgevil 1999: 232), *Kızılca* (Sürgevil 1999: 232), *Ören* (Sürgevil 1999: 232), *Ulucak* (Sürgevil 1999: 232), *Çambel* (Özer 2006: 83), *Akalan* (Deniz 1999: 131), *Damlacık* (Deniz 1999: 131), *Kuyucak* (Deniz 1999: 131), *Sütçüler* (Deniz 1999: 131) ve *Yenmiş* (Deniz 1999: 131) köyleri ile *Kemalpaşa merkez (Nif)* (Sürgevil 1999: 232) Sancaklı yörüklerinin bugün yoğun olarak yaşadıkları yerlerdendir. Ayrıca İzmir'in Karşıyaka ilçesine

¹ Adı geçen yörükler hakkındaki tarihi veriler çok fazla değildir. İbrahim Gökçen, Saruhan'daki Yörük ve Türkmenleri ele aldığı kitabında, Sancaklı aşiretinin oturduğu yerleri "**Karaoğlanlı, Çobanisa, İğdecik, Bozköy (Palamut), Nif (Kemalpaşa) civarı**" olarak gösterir (Gökçen 1946: 94). Cevdet Türkay (1979: 646), Sancaklı yörüklerinin yerleşme yerleri "**Akşehir, Saruhan, Tarsus, Adana, Sis, İçel ve Karahisar-ı Şarkî Sancakları, Ordu Kazası (Karahisar-ı Şarkî Sancağı)**" der. Orhan Sakin (2006: 403) ise diğerlerinden farklı olarak, madde başını "Sancaklılar (Bıçakçı) yörük cemaati" olarak vermiş ve bunların yerleşim yerlerini "Murtluca kazası, Silifke nahiyesi, İç-il livası" olarak göstermiştir. Ancak, Bıçakçı cemaatinin bizim ele alacağımız Sancaklı yörükleri ile aynı grup olup olmadıkları tam olarak anlaşılamamaktadır. Eğer Orhan Sakin'in verisini doğru kabul edersek, adını Sancaklı olarak tespit edemediğimiz, ancak Bıçakçı olarak karşımıza çıkan gruplar hakkındaki bilgiler şöyledir: Cevdet Türkay'da (1979: 61) ayrı bir madde halinde sunulan "Bıçaklar, Bıçaklı (Bıçaklı)" aşireti "İçel Sancağı, Malatya Sancağı, Siverek Sancağı, Biga Sancağı"nda kaydedilmektedir. Şenol Çelik (1994: 195) Bıçakçı oymağının Silifke, Mut, Alâiye (Alanya) bölgesinde, Yusuf Halaçoğlu (1988: 60) ise Danişmendli Türkmenlerinden saydığı Bıçakçı cemaatinin, Geyikli kazasına bağlı köylerde oturduklarını söylemektedir (Geyikli kazası, Tarsus Sancağına bağlı Kuştemür Nahiyesi'ndedir (Bilgili, 2001, s. 394)).

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/3 Spring 2009*

bağlı *Sancaklı Köyü* ve Bornova ilçesine bağlı *Karaçam* ve *Beşyol* köyleri de bir Sancaklı yörüğü yerleşimidir. Bunların yanı sıra Karşıyaka ve Bornova'nın *Yamanlar*, *Eğridere*, *Laka*, *Çamiçi* köylerinde de Sancaklı yörüklerinin diğer gruplarla birlikte var olduğu belirlenmiştir.

Bu makale kişi isimlerine eklenerek onlara olumsuz bir anlam yükleyen ve bu özelliğiyle İzmir'de yerleşik Sancaklı yörükleri arasında kullanılan +CA ve +CIK ekleri ile ilgilidir. Yazı dilimizde olmayan bu özelliğe diğer ağızlarımızda da rastlanmamıştır.

Aşağıda +CA ve +CIK ekleri iki ayrı bölüm halinde ele alınmış ve her bölümde eklerin önce Türkiye Türkçesi yazı dili ve ağızlarındaki kullanımları gözden geçirilmiş, daha sonra ise Sancaklı yörükleri ağızındaki işlevleri incelenmiştir.

1. İsimden İsim Yapan +CA Ekinin Türkiye Türkçesi Yazı Dili ve Ağızlarındaki Kullanımı

1.1. Yazı Dilindeki Kullanımı

+CA eki Türkiye Türkçesinde, eklendiği sözcükleri pekiştiren ya da onlara *gibilik*, *görelilik*, *benzerlik* anlamları katarak sıfat (*yaşlıca bir adam*), zarf (*aptalca davrandı*) ve yeni isimler (*karaca* "geyik") yapan bir ektir. Biz burada konumuz gereği yalnızca isim yapmada kullanılan +CA üzerinde duracağız, çünkü ele aldığımız +CA eki Sancaklı yörükleri ağızında kişi isimlerine eklenerek sıfat ya da zarf değil isim yapmaktadır. "Ayşe: *Herhangi/sevdiğim bir Ayşe*; Ayşece: *Sevmediğim/kızdığım Ayşe*" örneğinde de görüldüğü gibi +CA eki ne sıfat ne de zarf yapmış, sadece içinde farklı bir anlam barındıran yeni bir kelime oluşturmuştur.

Yazı dilinde +CA eki:

a) **Dil adları yapar:** Kavim isimlerinden dil, lehçe ve şive isimleri yapar: *Almanca*, *Fransızca*, *Latince*, *Türkçe*, *Çuvaşça* (Ergin 1998: 167).

b) **Yer adları yapar:** +CA ekiyle oluşturulmuş sıfatların, isimlerle birleşerek oluşturduğu tamlamalar genellikle yer adlarıdır: *Akçadağ*, *Bozcaada* (Korkmaz, Gramer 2003: 38). Kişi isimlerine eklenerek yapılmış yer adları da vardır. Bunlardan Manisa iline bağlı şu köy adları tespit edilmiştir: *Osmançalı* (Bilgi 1996: 366), *İsmailce* (Emecan 1989: 207), *Musacalı* (Emecan 1989: 175), *Musacalar* (Emecan 1989: 182).

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/3 Spring 2009*

c) **Cins adları yapar:** +CA eki ile yapılan bazı isimler kalıplaşmıştır: *karaca*, *kaplıca*<*kapalıca*, *böğrülce*<*böğürlüce* (Banguoğlu 2004: 158).

1.2. Ağızlardaki Kullanımı

+CA ekinin Türkiye Türkçesi ağızlarındaki kullanımı genellikle yazı dilindekiyle benzerdir. Farklılık ise yalnızca ağız özelliklerinden kaynaklanmaktadır. Örneğin: *temiççe*<*temizce* (Göker 1996: 45); *senca* (Küçüker 1988: 78), *kendimişçe* (Derin 1995: 95), *lazça* (Sarıççek 1990: 3), *bölücü* (Buran 1996: 271).

Türkiye Türkçesi ağızlarında daha işlek olan +CA eki, yukarıdakilerden başka;

a) **Alet ve eşya ismi yapar:** Konya *kolluca* “sepet” (Acun 1999: 52), Burdur *yanarca* “kibrit”, Sivas *tülüce* “tüylü saçaklı kilim” (Yaman 2003: 7), Bilecik *ayakca* “dokuma tezgahı pedalı” (DS 1982: 401).

b) **Yiyecek adları yapar:** Ankara *külçe* “ev fırınlarında pişirilen çocuklara mahsus küçük ekmek”, Muğla *artça* “düğünden sonra iki tarafın birbirlerine verdikleri ziyafet” (Korkmaz 2003: 63).

c) **Hayvan adları yapar:** Osmaniye *bokluca* “balık adı” (Yıldırım 2006: 162), Ankara *yeşilce* “kertenkele” (Yaman 2003: 8), Eskişehir *yerceğöğce* “kokarca” (DS 1982: 4249).

d) **Bitki adları yapar:** Bayburt *unluca* “toprak evlerin üstünde hazıranda biten yapraklarında un gibi bir madde olan bir bitki”, Kastamonu *gannıca* “kırmızı renkli bir mantar” (Acun 1999: 52), Elazığ *üçlüce* “yabani yonca” (Yaman 2003: 8).

e) **Organ adı yapar:** Kütahya *homaca* “kalça kemiği, uyluk kemiği” (Yaman 2003: 12), Çanakkale *yanarca* “gözbebeği” (DS 1982: 4160).

f) **Hastalık isimleri yapar:** Sivas *aharca* “daima akan yara”, *öykençe* “boğmaca öksürüğü”, İzmir *yakmaca* “şarbon hastalığı, kara çıban” (Yaman 2003: 12), Manisa *tutarca* “karın ağrısı” (DS 1982: 3999).

g) **Yer isimleri yapar:** Bursa *akarca* “kaplıca” (DS 1982: 139), Ankara *acıca* “maden suyu kaynağı” (DS 1982: 45), Adana *önmece* “bekleme yeri, beklenen yer” (DS 1982: 3341), Denizli, Gümüşhane, İçel *kaynarca* “kaynak” (DS 1982: 2704).

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic

Volume 4/3 Spring 2009

h) Soyut isim yapar: Konya *gökçe* “melek, Azrail” (Korkmaz 2003: 63).

i) Lakap yapar: İki örneğine rastlanmıştır: Çukurova *mollaca* (Yıldırım 2006: 162), Zile-Tokat *gırca*.

j) Sülale adı yapar: Bolvadin'deki Türkmen-Karabağ köylerinin ağzında *garaca* (Göker 1996: 32) ve Kırcalı (Bulgaristan) ağzında *Karacalar sülalesi* (*Karacaların Mehmet, Karacaların Mümin*)² örneklerine rastlanmıştır.

Yukarıda sıralanan bu maddelerin dışında, sözü edilen ek İzmir'de yerleşik Sancaklı yörükleri ağzında farklı işlevleriyle karşımıza çıkmaktadır. Bu özellik yukarıdaki listeye yeni bir madde daha eklenmesini gerektirmektedir.

1.3. Sancaklı Ağzındaki Kullanımı

Sancaklı ağzındaki +CA eki, kişi isimlerine getirilerek, bu kişiler hakkındaki olumsuz duyguların yansıtıldığı yeni özel isimler yapmaktadır. Türkiye Türkçesi yazı dilinde ve diğer ağzlarında rastlamadığımız bu kullanım, aşağıda ayrıntılı bir şekilde incelenmiştir:

a. Eklendiği kişi ismine *olumsuz bir anlam katar*. Başka bir ifadeyle, *sevilmeyen* ya da *kızılan kişi ismi yapar*. Kaynak kişilerimizin bu konudaki açıklamaları şöyledir:

- “canı çıkısın sultancanın” der annem, “boynu altında Kalsın”, “canı çıkısın sultancanın” der yâni. ... yani çoK_abartılı küfredmeKdense kibarlaşarak sinirlenme ifadesi gibi bi şey. yani toPlum_içinde küf^{di}reTmeden birisine sinirlendiinin ifadesi. ... sinirlendiinde, kızdında sultanca meseâ, ama sevseydi sultan teyze, sultan abla diye hitab_edebilirdi (KK1).
- fâ^hricelē vâ ya deniliyo, o dışâdan bi^f kimse. / yâ, kendimden bir_aile gömüyom_onu, yakın bir kimse gömüyom. fahricelē dedii zaman, fahricelē dedii gibi dışâdan birisi, he, dışâdan birisi fahricelē. bizim fâ^hrile desem, cē gullanmasam, bizim fâ^hrilē desem, ben_onu seviyom, bizim_aileden biri diyöm, öyle gonusuyom. ama fâ^hricelē dediim zaman, ^hem sē^vmiyom_onu, hem dışâdan bi kimse oluyo (KK2).

² Örnekler İbrahim Özkan'ın özel arşivindedir.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/3 Spring 2009*

- sēmediim_insan_ için. yani, önemsemediim kişiler_ için konuşuyom. benim_ için çok sevdiim bir_insan deil. ha konuşmıya konuşuyom ama sonuçta candan dēer vermiyom (KK3).
- cēler şöyle. celer, celerde bi sevimsiz_ ortam var. ne gibi sevimsiz. şimdi bunu, ē, gillerde, gillerde bi benimsiyorlar. fatma ablalar, misal, fatma abanlar, bunnar biraS sevimli ortama geliyo. ama mustafacalar yahud, ē, fahriyeceler yāhud, ē, diyelim ki mihriceler gibi. böyle celer girdii zaman, celer girdii zaman şey çıkıyo, sen söyle, sevgi düşük_ oluyo. sevgi düşük_ oluyo. ama ben mi^hriyecēleri, mihriyecēleri, mi^hriye teyzemler olarak yāhud mi^hriye ablamlar_ olarak ē tābir_ edildiinde konu daa farQlı, daha benimseniyo. ama ce girdii zamān, ce harfi, sevgide bi eksiklik_ olduu görülüyo yāni, gerçek (KK4).

+CA eki bu özelliğiyle Doğançay (Karşıyaka-İzmir) Köyünde yerleşik Alevi Türkmenlerce de kullanılmaktadır.

- tābī ki kullanıyo. beste kullanıyo, sekiz yaşındaki çocuQ. / meselā benim_ arqadaşım_ onu çok kızdırır. ona hemen ismiyle hitab_ eder, “aykuTça” der, “aykuTça sen sus” der, kızdında. ... meselā ben, besteye çok kızdım saman “bestece bırak_ onu” derim (KK5).

Fakat Doğançaylı Alevi Türkmenlerde, söz konusu ek, bu özelliğin tam tersi bir kullanıma da sahiptir. Kişinin ismi, yalnızca *sevilmediğinde* değil, aksine, *çok sevildiğinde* de +CA'lı söylenebilir:

- meselā özgece, özgeceyi çok sevdi için Kullanılıyo (KK5).
- ben ekseri meselā ben, gardeşimin çocuQlā'na özgece dērim, şimdi enişde d^e alışTⁱ bizim, özlemce. deyze burayā geldim_ mⁱ_bağ cēyi göy^yom diyo. / çoğ sevdiimden diyom ben. ben, sevdiim_ için diyom. // cēleri öyle_ğullanırıs (KK6).

+ce ekinin sevgi ve saygı bildirme özelliği Silifke ve Erdemli ilçeleri (Mersin) ağzında da görülmektedir. Özellikle bir çeşit saygı ifadesi için kullanılan bu ek, yalnızca yaşlı ve büyük kadınların isimlerine eklenir, *Sultancem*, *Eşecem*<*Ayşecem*, *Fatmacem* gibi.

b. Sancaklı yörükleri arasında +CA ekli kişi ismi, bu ismin taşıyıcısı ile aynı ortamda iken söylenmez. Ancak onun *gıyabında konuşurken* kullanılır.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/3 Spring 2009*

Gıyabında konuşmaktan kastımız, daha basit bir ifadeyle *dedikodu yaparken* konuşmaktır. Bu yüzden +CA'yı en iyi tanımlayabilecek sözlerden birisi *sevmeme göstergesi* ise diğeri onun *dedikodularında kullanılan bir ek* olduğudur.³

+CA ekli ismin, bu ismi taşıyan kişinin yanında söylenmesi, Sancaklı yörükleri tarafından *ayıp* addedilmektedir.

- yüzüne söylemiyola çocuum. // fādime vā yā, fādimece diyolā / he, kendi olmadığ, yüzüne karşı söylemiyola. emme arkaş'na öyle diyola (KK7).
- yanında söylemiyo canım da tabi olmadı vakt eminece, sultanca diyo. yan'na varıyo, sultan_aba, sālie yenge, emine aba, öle deniliö (KK8).

Doğançaylı Alevi Türkmenler ise +CA ekli isimleri kişilerin yüzüne karşı da söyleyebilmektedir.

- aykutça bunu yapmış, bestece şunu yapmış derim. ama daha çoğ yüzüne karşı kullanılır, bārırken falan, arkaşadan deil (KK5).

c. +CA ekli kişi isimleri, Sancaklı yörüklerinde *yalnızca kadınlar arasında* kullanılır. Bu konuda kaynak kişilerimizden birinin verdiği açıklama kayda değerdir:

- erkekler cēli konuşmas. / erkeklerin yapısında, ē, odunluk vardır. onnar, ē, genellikle odun tabiriyle konuşurlar, onnar fazla küfürlü konuşurlar, biraz yontulmadık bi yapıları vardır (KK4).

+CA'lı isimler Doğançaylı Alevi Türkmenler arasında da genellikle kadınlar tarafından kullanılır. Erkekler ise +CA ekli isimleri sadece kadınlarla konuşurken telaffuz ederler.

d. +CA ekli isimler *lakap da yapar*. Yukarıda +CA'nın Türkiye Türkçesinin diğeri ağızlarında da lakap yaptığından bahsetmiş

³ Hatta söz konusu eki tespit etmek amacıyla yaptığımız derleme çalışmalarımız sırasında yaşadığımız zorluklar, ekin bu iki önemli özelliğinden kaynaklanmıştır. Çünkü yöre halkı, bize hiçbir zaman *dedikodu* ve *sevmeme* gibi olumsuz kavramları ifade eden bu eki, kendilerinin kullandığını söylemek istemediler. Böyle bir eki kullanıp kullanmadıklarını sordüğümüzde genellikle söyledikleri “*bizde öyle şeyler yoktur*”, “*ben öyle şeyler yapmam*” oldu. Kurdukları en açıklayıcı cümle ise “*diyenler oluyor*” idi. Kaynak kişilerle yaptığımız konuşmaların ilk dakikaları bu yüzden hep zor geçti. Tanımadıkları için bize güvenemiyorlardı ve bu yüzden ne dedikodu yaptıklarını söylemek ne de +CA ekli isimlere örnek olarak sevmedikleri insanların adlarını vermek istiyorlardı.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/3 Spring 2009*

ve “*Mollaca*”, “*Gırca*” örneklerini vermiştik. Bu ekin Sancaklı yörükleri arasında da lakap yaptığı görülmüştür. Fakat lakap halinde kalıplaşan bu isimlerde, +CA’nın olumsuz anlamı artık kendini hissettirmemektedir. +CA ekli isimlerin lakaplaşmasını kaynak kişilerimiz şöyle açıklıyor:

- mesel bunun_anasının_ismi şey, ānesinin şeyi gülücedir, gülücenin_ismeT derlĕ. õyle bilinir. ... gülsüm. /// o ğadınnar_arasında, ikinci güllüynen ğarışdırmamağ_ için, güllüce. isim benzerlii oldu zaman birne bi tâne şe^v tağ¹yola o õyle (KK9).
- sultan dedin mi meseġa bissürü sultan va^f, hangi sultan dĕye soruyolar. ama sultanca dedin mi o zaman bi tâne isim. meseġa yuġar¹nın sultan var bi tane, ona da āfill¹nin ğarı sultan diyola. ne biley¹m, arifelerin sultan diyolar_ aşşaida. bi sürü sultan_ olduu için (KK10).

e. +CA ekinin yalnızca olumsuz anlamda kullanılması, tespitlerimize göre *Sancaklı yörüklerinin belirgin bir ağız özelliğidir*.

Antalya’nın Korkuteli ilçesine bağılı *Karakuyu* ve *Leylekköyü* halkı arasında da +CA ekinin, net olmamakla birlikte, sadece *sevmeme/kızma* durumlarında kullanıldığı (*memetçenin oğlan;* *memetçenin işleri*) ve +CA ekli bu isimlerin kişilerin yüzüne karşı değıil arkasından söylendiğıi bilgisine ulaşılmıştır. Fakat Emine Atmaca tarafından yapılan “Korkuteli ve Yöresi Ağızları” adlı çalışmada sözünü ettiğimiz özelliğe rastlanmamıştır. Ancak, kendisiyle yaptığımız yazışmalarda Atmaca, *Çomaklı* ve *Garipçe* köylerinde bu ekin hem olumlu (saygı ve sevgi ifadesi için) hem de olumsuz anlamda (kızgınlık ifadesi için) kullanıldığı bilgisini vermiştir.

+CA eki ile ilgili bilgileri böylece sıraladıktan sonra, yine Sancaklı yörükleri ağzının belirgin bir özelliğıi olan ve eklendiğıi kişi ismine olumsuzluk anlamı katan +CIK ekine geçelim.

2. +CIK Ekinin Türkiye Türkçesi Yazı Dili ve Ağızlarındaki Kullanımı

2.1. Yazı Dilindeki Kullanımı

+CIK eki genellikle “*sevgi, pekiştirme, küçültme ve acıma eki*” olarak tanımlanır. Eklendiğıi kelimelere:

a) **Sevgi** anlamı katar. Muharrem Ergin, ekin bugün özellikle sevgi fonksiyonu ile çok işlek bir durumda olduğunu söyler

---

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic*

Volume 4/3 Spring 2009

(Ergin 1998: 165): *anneciğim* “sevgili annem”; *babacığım* “sevgili babam” ... vs.

b) Pekiştirme anlamı katar. Deny, +*CIK* ekinin, eklendiği kelimelere *tam*, *asıl*, *bizzat* anlamlarını kattığını söyler (Deny 1941: 308). Banguoğlu ise pekiştirme anlamında *aşırı küçültme* ifadesini kullanmıştır (Banguoğlu 2004: 164): *incecik* “çok ince”, *kısacık* “çok kısa”, *küçücük* “çok küçük”, *ufacık* “çok ufak”, *alçacık* “çok alçak”, *buracık* “tam burası”, *şuracık* “tam şurası”, *kimsecik* “hiç kimse” ... vs.

c) Küçültme anlamı katar. Eklendiği kelimeye küçüklük anlamı katan yeni kelimeler türetir (Korkmaz 2003: 43): *beyincik*, *kitapçık*, *cisimcik*, *çekirdekçik* ... vs.

d) Acıma anlamı katar: Acıma ve şefkat duygusunu birlikte hissettiren kelimeler yapar. Deny'nin ifadesiyle “*nezaketli bir acıyış*” anlamı katar (Deny 1941: 307): *adamcık* “adamcağız”, *kadıncık* “kadıncağız” ... vs.

e) Kötüleme anlamı katar: +*CIK* ekinin kötüleme anlamında kullanıldığını söyleyen tek kişi Jean Deny'dir. Deny, “+*CIK*'lı küçümsenikler müstesna olarak kötüleme (*pejoratif*) bir mana alabilir” der ve “*şair+cik: şair taslağı*” örneğini verir (Deny 1941: 307).

f) Artık **kalıplaşmış kelimelerin** de +*CIK* eki ile yapıldığı görülür: *yusufoçuk* “bir tür kuş”, *Germencik* “bir yer adı” gibi.

2.2. Ağızlardaki Kullanımı

+*CIK* ekinin Türkiye Türkçesi ağızlarındaki kullanımı yazı dilinde olduğu gibidir. Eklendiği kelimeye genellikle aynı anlamları katar. Yazı dilinden farklı olarak;

a) Lakap ve sülale adı yapmaktadır. +*CIK*'lı kişi isimlerinin lakap olarak kullanılmasına Kırçali (Bulgaristan) ağızında rastlanmıştır: *Gülistancıklar*, *Kara Alicikler*, *Osmancık* (*Osmancık lakaplı kişi daha sonra “Osmancıkoğulları” soyadını almıştır*).⁴

b) Kalıplaşmış isim oluşturmada yaygın bir şekilde kullanılmaktadır: Balıkesir *çivicik* “bir çeşit mantar” (Bülbül 2007:

⁴ Örnekler İbrahim Özkan'ın özel arşivindedir.

225), Denizli *Süleymancık* “bir çeşit kertenkele”(DS 1982: 3708), Kırklareli *yancık* “çobanların azık torbası” (DS 1982: 4162), Bolu *bulgurcuk* “küçük taneler halinde yağın kar” (DS 1982: 788).

c) “Anneciğim, babacığımız, teyzeciğin” gibi örnekler, akrabalık isimlerine sevgi anlamı katmak için eklenen +*CIK*’lı şeklin iyelik ekleriyle genişletilmiş halidir. Bu tip örnekler, Türkiye Türkçesi yazı dilinde ve ağızlarında genellikle iyelikli çekimleriyle kullanılmaktadır. Fakat bazı ağızlarda aynı anlam için iyeliksiz çekimlerinin özellikle tercih edildiği görülmektedir, *ancık*<*anacık*, *bubacık*<*babacık* gibi. Bu kullanımın iki önemli ayrıntısı vardır:

- i. Akrabalık isminin +*CIK* ekli çekiminde iyelik morfemi olmasa da aslında görünmeyen yapıda 1. teklik kişi iyelik anlamı vardır: “*Dedecik: Benim dedeciğim*”, “*ablacık: Benim ablacığım*”, “*annecik geldi mi?: anneciğim geldi mi?*” gibi.
- ii. +*CIK*’lı akrabalık isimleri o akrabanın yanında/o akraba ile aynı ortamda iken telaffuz edilmez.

Bu şekildeki +*CIK*’lı akrabalık isimlerinin kullanıldığını tespit edebildiğimiz yerler:

- Dursunbey’e bağlı (Balıkesir) Durabeyler ve Delice,
- Bigadiç’e bağlı (Balıkesir) Çayüstü, Çeribaşı, Davutlar (Bülbul, 2007),
- Manisa merkeze bağlı Uzunlar, Asmacık, Receptli köyleridir.

2.3. Sancaklı Ağzındaki Kullanımı

a) İzmir’de yerleşik Sancaklı yörükleri ağzındaki +*CIK* eki, farklı bir anlamda kullanılmaktadır. Söz konusu ek getirildiği kişi ismine, yukarıdaki “sevgi” anlamlarının aksine, *olumsuz bir mana katmaktadır*. Aslında Jean Deny, +*CIK*’ın olumsuz anlamda kullanılabileceğini söylemiştir. Bu yüzden Deny’nin örneği ile Sancaklı ağzındaki ekin bu kullanımı arasında “olumsuzluk ifade etmesi” bakımından bir paralellik vardır (*bkz. başlık 2.1., e maddesi*).

Sancaklı ağzında +*CIK* ile sağlanan bu olumsuzluk ifadesi, +*CA* ekindeki kadar şiddetli değildir. +*CA* eki “kesinlikle” sevilmeyen kişiler için kullanılırken +*CIK* eki, sevilmeyen kişilerle birlikte önemsenmeyen, değer verilmeyen, konuşucu için herhangi biri

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic*

Volume 4/3 Spring 2009

olan kişilerin isimlerine de eklenebilmektedir. Kaynak kişilerimizin bu konudaki açıklamaları şöyledir:

- yāni, ciKler /// ğıcığlar gibi bi şey_oluyo. ... ciKler demeg y^ani, ah ne ğıcığlar gibi bişey_oluyo. // deer vēmediin bi sūlāle gibi bişey_oluyo. am^an mūsa ābiler demeg_ayrı, bağ. musacığlar dedin mi ne ğadar sāyğısıS de mi, musacığlar ne deme^g, musa ābiler desene, denmiyo işde (KK11).
- āmeTçikler geldi böyün dērim, adam yer^ene almadıg gibi bi lāF. / ha işd^e bu cıg buna gēl^{yo}. kēlime kēlime āyırıyo. mesele, āmedgil geldi, bizim_āmedgil geldi demeg başga, āmedçiKler geldi başga. āmedçiKler div^{eg} āman isder gēsin isder gelmesin. / āmeTçiKler olumsuz, sēmediini gösderiyo. āmedgil geldi demeg, bağ kelime. āmedgil, āmedciğlē. / āmedgil güzel kelime. / āmedgille^r eyⁱ, āmedciğ kötū. ... āmedciğler geldi dimeg^hanı dışlıyon onū, āmedgil demeg kendin_oluyō, dışlāmāyo. ... imineciğ, an^l adam yer^ene almiyom gibi gēldi bana bū. imineciK, dağmāyom ben_on^u dağmāyōm. o anlamda geliyo (KK12).

b) +CIK ekli isimler, bu kişilerin *gıyabında kullanılır*.

c) Sancaklı ağzındaki +CIK^lı isimlerin kalıplaşarak lakap haline geldiği de tespit edilmiştir. Bu tür lakaplarda artık olumsuz anlam pek hissedilmemektedir.⁵ “Yaşarcık, Huricik, Kerimcik, Ayşecik”.

3. Sonuç

a) +CA ve +CIK ekleri, yazı dili ve ağızlarımızda şimdiye kadar tespit edilmiş anlamlarının dışında oldukça farklı anlamlar için de kullanılmaktadır. Ekler getirildikleri kişi isimlerine hem sevgi ve saygı, hem de sevmeme ve kızma ifadeleri katmaktadır. Bu şekilde bazı ağızlarımızda iki özellik birden işletilirken, bazı ağızlarımızda ise yalnızca olumsuz anlam bildirilmektedir.

⁵ “...pek hissedilmemektedir” diyoruz, ama biraz da bu olumsuz anlamın kendini hissettirdiğini düşünüyoruz. Derleme aşamasında evine gittiğimiz Laka köyündeki Ayşe Teyze ve yanındaki diğer on kişiye +CIK^lı isimlerin köylerinde kullanılıp kullanılmadığını sorduğumuzda ısrarla bize “hayır, yok” cevabını verdiler. Fakat Ayşe Teyze ve diğerlerinin bize *yoktur* derken bir sebepleri vardı. Sonradan öğrendiğimize göre Ayşe Teyzenin lakabı “Ayşecik” ve orada bulunan erkek kardeşininki de “Kerimcik” idi.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic*

Volume 4/3 Spring 2009

b) İzmir'in Bornova, Karşıyaka ve Kemalpaşa ilçelerinde yerleşik Sancaklı yörükleri (büyük bir olasılıkla Manisa'dakiler de dahil) +CA ve +CIK eklerini yalnızca sevmeme ve kızma duygularının ifadesi için kullanmaktadırlar. Bu ekleri aynı şekilde kullanan başka gruplar da olup olmadığı bilinmemektedir.

c) Ekleri olumlu anlamlarıyla da kullanan grupların varlığı ve oturdukları yerler kısmen belirlenmiş, fakat bu grupların kimler olduğu tarafımızdan tespit edilememiştir.

4. Kaynak Kişi Listesi

<i>Kısaltma</i>	<i>İsim-Soyisim</i>	<i>Yaş</i>	<i>Tahsil</i>	<i>Yer (İzmir ili)</i>
KK1	Gülseren Koltakoğlu	20	lise mezunu	Karaçam Köyü (Bornova)
KK2	Nadide Bayar	56	ilkokul mezunu	Yamanlar Köyü (Karşıyaka)
KK3	Gülseren Ersöz	53	ilkokul mezunu	Yamanlar Köyü (Karşıyaka)
KK4	Mustafa Mersin	47	ilkokul mezunu	Yamanlar Köyü (Karşıyaka)
KK5	Nilgün Utku	25	yüksekokul mezunu	Doğançay Köyü (Karşıyaka)
KK6	Maviş Utku	~50	bilinmiyor	Doğançay Köyü (Karşıyaka)
KK7	Ayşe Mersin	~80	okuma yazması yok	Sancaklı Köyü (Karşıyaka)
KK8	Ayşe Öztürk	~50	okuma yazması yok	Karaçam Köyü (Bornova)
KK9	Ahmet Yayla	34	bilinmiyor	Eğridere Köyü (Bornova)
KK10	Nilüfer (bilinmiyor)	32	bilinmiyor	Karaçam Köyü (Bornova)
KK11	Hüseyin Çelik	33	ilkokul mezunu	Sancaklı Köyü (Karşıyaka)
KK12	Emine Çelik	60	okuma yazması yok	Sancaklı Köyü (Karşıyaka)

(Karakuyu ve Leylekköyü (Antalya-Korkuteli) ağzı ile ilgili bilgi veren Arş.Gör. Mehmet Ersal'a; Durabeyler ve Delice köyleri (Balıkesir-Dursunbey) ağzı ile ilgili bilgi veren Arş.Gör.Mustafa Gültekin'e; Uzunlar, Asmacık, Recepli köyleri (Manisa merkez) ağzı ile ilgili bilgi veren Pembe Yiğit'e, Mersin ağzı ile ilgili bilgi veren Arş.Gör. Adem Öger'e ve Kırca (Bulgaristan) ağzı ile ilgili arşivini bizimle paylaşan İbrahim Özkan'a teşekkür ederiz.)

Kaynakça

- ACUN, Veysel. (1999). *Anadolu Ağzlarında İsimden İsim Yapım Ekleri*. Niğde: Basılmamış Yüksek Lisans Tezi.
- ATMACA, Emine. (2005). *Korkuteli ve Yöresi Ağzları*. Ankara: Basılmamış Yüksek Lisans Tezi.
- BANGUOĞLU, Tahsin. (2004). *Türkçenin Grameri*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/3 Spring 2009*

- BİLGİ, Nejdet. (1996). *XX. Yüzyılın İlk Yarısında Manisa Kazası (1908-1950)*. İzmir: Basılmamış Doktora Tezi.
- BİLGİLİ, Ali Sinan (2001). *Osmanlı Döneminde Tarsus Sancağı ve Tarsus Türkmenleri*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- BURAN, Ahmet. (1996). *Anadolu Ağızlarında İsim Çekim (Hâl) Ekleri*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- BÜLBÜL, Gülfiye. (2007). *Balıkesir Bigadiç Ağzı*. Balıkesir: Basılmamış Yüksek Lisans Tezi.
- ÇELİK, Şenol. (1994). *Osmanlı Taşra Teşkilatında İçel Sancağı (1500-1584)*. İstanbul: Basılmamış Doktora Tezi.
- DENİZ, Bekir. (1999). Kemalpaşa (İzmir) Civarında Yaşayan Sancaklı Yörüklerinde Dokuma, Nif (Kemalpaşa) Kazasında Aşiretlerin İskanı (1845), 3-5 Haziran 1999. *Kemalpaşa Kültür ve Çevre Sempozyumu*, (s. 131-148). Kemalpaşa-İzmir.
- DENY, Jean. (1941). *Türk Dili Grameri (Osmanlı Lehçesi)*. (Çev.: A. U. Elöve) İstanbul: Maarif Vekaleti Yayınları.
- DERİN, İsmail. (1995). *Acıpayam ve Çameli (Denizli) İlçeleri Ağızları*. Ankara: Basılmamış Yüksek Lisans Tezi.
- DS. (1982). *Derleme Sözlüğü*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- EMECAN, Feridun. M. (1989). *XVI. Asırda Manisa Kazası*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- ERGİN, Muharrem. (1998). *Türk Dil Bilgisi*. İstanbul: Bayrak Yayınları.
- GÖKÇEN, İbrahim. (1946). *16. ve 17. Asır Sicillerine Göre Saruhan'da Yürük ve Türkmenler*. İstanbul: Marifet Basımevi.
- GÖKER, Osman. (1996). *Bolvadin'deki Türkmen-Karabağ Köylerinin Ağzı*. Afyon: Basılmamış Yüksek Lisans Tezi.
- HALAÇOĞLU, Yusuf. (1988). *XVIII. Yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu'nun İskân Siyaseti ve Aşiretlerin Yerleştirilmesi*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- KORKMAZ, Zeynep. (2005). Türk Dilinde +ça Eki ve Bu Ek İle Yapılan İsim Teşkilleri Üzerine Bir Deneme. *Türk Dili Üzerine Araştırmalar* (Cilt 1, s. 12-84) içinde. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/3 Spring 2009*

-
- KORKMAZ, Zeynep. (2003). *Türkiye Türkçesi Grameri (Şekil Bilgisi)*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- KÜÇÜKER, Paki. (1988). *Bingöl Merkez İlçe ve Köyleri Ağzları*. Elazığ: Basılmamış Yüksek Lisans Tezi.
- ÖZER, Metin. (2006). *Sancaklı Yörükleri*. İzmir: Umay Yayınları.
- SAKİN, Orhan. (2006). *Anadolu'da Türkmenler ve Yörükler*. İstanbul: Toplumsal Dönüşüm Yayınları.
- SARIÇİÇEK, Mümtaz. (1990). *Anadolu Ağzlarında İsim Yapım Ekleri*. Elazığ: Basılmamış Yüksek Lisans Tezi.
- SÜRGEVİL, Sabri. (1999). Nif (Kemalpaşa) Kazasında Aşiretlerin İskanı (1845). *Kemalpaşa Kültür ve Çevre Sempozyumu*, 3-5 Haziran 1999, (s. 231-289). Kemalpaşa-İzmir.
- TÜRKAY, Cevdet. (1979). *Başbakanlık Arşiv Belgelerine Göre Osmanlı İmparatorluğu'nda Oymak Aşiret ve Cemaâtlar*. İstanbul: Tercüman Kaynak Eserler Serisi.
- Türkçe Sözlük* (2005). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- ULUÇAY, M. Çağatay. (1940). *Saruhanoğulları ve Eserlerine Dair Vesikalar* (Cilt 1). İstanbul: Manisa Halkevi Yayınları.
- YAMAN, Hatice. (2003). *Türkiye Türkçesi Ağzlarında Kalıcı İsim Yapmada İsim Çekim Eklerinin Kullanımı*. Afyon: Basılmamış Yüksek Lisans Tezi.
- YILDIRIM, Faruk. (2006). *Adana ve Osmaniye İlleri Ağzları - (Cilt 1)*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/3 Spring 2009*